

med i dens blomstringstid under Jesper Brochmand – kaldes »stivnet og livløs« (s. 546), turde tabet være til at bære. Større interesse vies tidens vitterlige forsøg på undervisningsreformer. Men med hensyn til den interessante »uddannelseseksplosion« (der ifølge gængs opfattelse var med til at omdanne adelen fra en kriger- til en lærd administratorklasse), er det næppe uvæsentligt at gøre sig klart, at forskningen i meget høj grad er blevet stående på et tidligere (og ofte noget tilfældigt) indsamlet materiale (in casu vedrørende adelige uddannelsesrejser), der – indtil nøjere studier foreligger – ikke tillader absolutte konklusioner, hvor umiddelbart rimelige disse end kunne forekomme.

En nydannelse af overordentlig stor værdi er Ladewig Petersens slutningsafsnit »Arkiv- og kildeoversigter«, der giver langt mere, end overskriften lover. Her er således ikke blot arkivhistorie og dansk udgivervirksomheds historie, men bl.a. et særdeles nyttigt stykke »kildetypologi«, alt sammen en logisk følge af den hyppigt nævnte ændrede kildesituation (omtalt allerede i indledningen til Mikael Venges afsnit). Sluttelig afrundes bindet af den forventede bogliste, hvortil anmelderen triumferende (om end så småligt) kan anke over at have bemærket et i teksten citeret værk, der ikke er nævnt her! En vist ret enestående fejlhenvisning s. 410 til § 119 skal utvivlsomt være til § 117; og henvisningen s. 456 til kortet s. 420-21 (ikke 422!) drejer sig dog næppe om »smålen«?

Hvor grundigt og omfattende det bibliografiske afsnit end er, og kommende læsere vil være redaktionen megen tak skyldig, kan det dog lejlighedsvis være nyttigt også at orientere sig i litteraturfortegnelserne til den sideløbende udsendte »Dansk social historie«, idet dette værks 2. og 3. bind (af henholdsvis Kai Hørby og E. Ladewig

Petersen) på visse punkter (f.eks. vedrørende demografien) næsten virker som en art »for- og specialstudier« hertil.

Alt i alt fylder »apparatet« til nærværende bind godt en tredjedel af det samlede sidetal, utvivlsomt en hel rigtig disposition, der bidrager til at gøre værket til den uundværlige håndbog for alle historiefagets udøvere, ikke mindst i universitetsundervisningen. Dette bind er en virkelig bedrift, og at læsningen sætter tanker i gang, ja lejlighedsvis ægger til modsigelse, er jo blot en yderligere dokumentation af dets fundamentale betydning. F.eks. er retsvæsenet og de mange hertil hørende delreformer grundigt skildret i sammenhæng med den administrative udvikling. Og skitsen af forfatningsgrundlaget under adelsvælden virker som en direkte opfordring til kommende forskere om at tage fat her.

Ydermere er kortmaterialet noget forbedret, dog uden at savnet af et egentligt historisk atlas på nogen måde kan siges at være afhjulpet.

Troels Dahlerup

Københavns Universitet 1479-1979.

Bind IV: Gods. Bygninger. Biblioteker. Red. Svend Ellehøj og Leif Grane. (G.E.C. Gad, 1980). 495 s., ill., kr. 250,00 (ekskl. moms).

Bind V: Det teologiske Fakultet. Red. Leif Grane. (G.E.C. Gad, 1980). 602 s., ill., kr. 300,00 (ekskl. moms).

Bind VII: Det lægevidenskabelige Fakultet. Red. Johs. C. Melchior, Erik Andreasen, K. Brøchner-Mortensen, Albert Gjedde, Vilh. Møller-Christensen, Dyre Trolle. (G.E.C. Gad, 1979). 532 s., ill., kr. 260,00 (ekskl. moms).

I anledning af Københavns universitets 500 års jubilæum er planlagt en monu-

mental universitetshistorie på i alt 14 bind, af hvilke flere nu foreligger. Men idet indledningen (hele tre bind »Almindelig Historie«) lader vente på sig, er det følgelig vanskeligt at foretage en helt retfærdig afvejning og vurdering af intentionerne og disses opfyldelse.

Det er langt fra første gang, at denne for landet så vigtige institutions historie skildres, således Werlauffs bidrag (1850), Rørdams firebinds værk (1868-69), Norvins tre bind om middelalder, reformationstid og orthodoxi (1928-37) samt – med hovedvægt på det institutionelle – Matzens retshistorie (1879). Hertil kommer utallige bidrag vedrørende enkelte fag, begivenheder og personer, hvorfor det er med længsel, at man imødeser afslutningsbindets bibliografi.

Der er mange måder at gribe et sådant værk an på, lige fra det strengt videnskabs- og lærdomshistoriske til det specifikt institutionshistoriske, f.eks. lærestolens historie, og mest vellykket forekommer skildringen, hvor det gennem institutionens historie alligevel lykkes at give indblik i den videnskabelige udvikling. Men med de talrige bind og meget forskellige forfattere, der må have en rimelig ret til selvstændig disposition, kan det ikke undre, at tilgangsvinklerne ofte kan virke mildest talt uensartede. Mest forvirrende er nok, at nogle bind anvender notesystem, hvor andre har såvel parentetiske henvisninger i teksten som mindre, samlede litteraturoversigter efter hvert hoved- eller delafsnit.

Næsten som et appendiks til den (endnu ikke udkomne) almindelige historie står et samlingsbind om *Gods, Bygninger og Biblioteker*. Specielt vedrørende universitetets økonomi findes særdeles gode forarbejder og i betragtning af, at vi her har et af landets største »private« godskomplekser, ydermere med et særdeles velbevaret arkiv,

burde Ejvind Slottveds og Mogens Thøgersens introduktionsafsnit især kunne være landbohistorikerne til nytte, selvom hovedvægten her naturligvis må lægges på universitetets egen administration.

Her mærker man ikke mindst striden om, hvorvidt hver professor selvstændigt burde have sit eget embedsgods, et »corpus«, eller om en samlet bestyrelse ikke var at foretrække, et problem, der fandt sin løsning gennem landboreformerne, hvilke bestemt ikke havde sine varmeste tilhængere blandt »de højlærde«. Og det fastslås, i hvilken grad corpora-systemet tilgodeså den enkelte professor på helhedens bekostning, idet den formue, der før 1796 alene kunne bære ca. 15 normerede professorer, i 19. århundrede tillod en aflønning af ca. 40 universitetslærere samtidig med, at en betydelig formue opsparedes (hvilken igen synes opspist under de magre provisoriar). I betragtning af den meget negative vurdering af Hornemann (død 1830) som *teolog*, turde det være nyttigt her at høre om hans betydelige indsats i universitetets administration under denne vanskelige overgangstid.

Da ikke mindst universitetskvarteret har været hårdt ramt af Københavns talrige brande, er Villads Villadsens gennemgang af *bygningshistorien* interessant med omhyggelige redegørelser såvel om det tabte som de bevarede rester. Endnu ved midten af 19. århundrede kunne såvel Zoologisk Museum som Universitetsbiblioteket placeres i latinerkvarteret; men som voldene faldt, rykkede institution på institution ud, først Observatoriet og Botanisk Have, og med Rigshospitalets udflytning til Fælleden indledtes ved dette århundredes begyndelse den gradvise flytning af alle »ikke-humanistiske« fag, hvilken først i allernyeste tid er tilendebragt, samtidig med at huma-

niora m.m. placeredes i et »tidssvarende« kompleks på Amager, og dette bygningshistoriske afsnit slutter med at karakterisere »det meget billige byggeri« som »ikke at være uden trivselsmæssige omkostninger«.

Da så at sige hele *universitetsbiblioteket* gik til ved branden 1728, bliver Harald Ilsøes afsnit ren lærdoms- og boghistorie. Kun spredte regnskaber giver antydninger om accessionen; men 1603 bestod det ifølge den ældste katalog blot af 675 værker, hvor morskomt nok jura spillede næsten lige så stor rolle som teologi. Da over 80% var af førreformatoriske autorer, formoder den lærde forfatter, at meget må være kommet fra de nedlagte klostres samlinger, samt at professorerne selv måtte anskaffe nyere litteratur.

På denne baggrund betød professor Anders Lemvigs testamentering af sit privatbibliotek en mangedobling af bogbestanden, der voksede støt i 17. århundrede, vist ikke mindst takket være den 1623 indførte pligtaflevering (om hvilken man gerne havde set et par ord i internationalt perspektiv; f.eks. synes den tilsvarende engelske lov at være en god menneskealder yngre). Og da biblioteket 1652 flyttede til Trinitatis kirkes loft, bebudede bibliotekaren, at han agtede at holde vejledning i biblioteksbenyttelse for de studerende!

Derpå overtager Palle Birkelund pennen; efter katastrofen 1728 (hvor 35.000 bind og manuskripter gik til grunde) var man afhængig af milde gaver, således Arne Magnussens berømte – og siden så omstridte – donation, ligesom kgl. majestæt afgav ca. 2000 dubletter. Og 1732 kunne bibliotekaren genoptage sine forelæsninger, der trykt 1740 endnu lå til grund for Rasmus Nyerups biblioteksvejledninger næsten 100 år senere. Trods fremgang stod universitetsbiblioteket med sine

godt 50.000 bind omkring år 1800 tilbage ikke blot for det fem gange større KB, men også for flere københavnske privatbiblioteker, som f.eks. Suhms (der 1796 indgik i KB), og da også KB 1793 åbnedes for offentligheden, anes en begyndende deling mellem KB som forsknings- og UB som studenterbibliotek. Og i en ramme af overbibliotekarbiografier præsenteres vi for en række almenyldige biblioteksproblemer, under den i Göttingen uddannede Abraham Kall således kompetence-spørgsmålet, hvorvidt biblioteket eller universitetslærerne havde ansvaret for indkøb, om udlånstidens længde o.m.a.

Med den frie forfatning begynder bibliotekskommissionerne, og selvom Tscherning var inde på en sammenlægning af KB og UB, opførtes dog bygningen i Fiolstræde, der taget i brug 1861 nu står som et monument fjernt fra alle studenter. De institutionelle problemer var dog voksende, således opstod i begyndelsen af dette århundrede stadig voksende laboratoriebog-samlinger, og med kommissionen af 1924 tager overbibliotekar Torben Nielsen fat.

Nu skabtes reelt et enhedsbibliotekssystem med KB som hovedbibliotek for humaniora m.v., medens UB deltes, og det i 30'erne til fælleden udflyttede UB II blev hovedbibliotek for medicin og naturvidenskab, hvilket igen medførte en række overflytninger fra bibliotek til bibliotek, og som en logisk følge heraf oprettedes 1943 et rigsbibliotekarembede, et stykke dansk bibliotekshistorie, hvor det næsten virker som en raffineret pointe, at man har svært ved at finde det gode gamle UB deri.

Af det hidtil udkomne virker bindet om *det teologiske fakultet* mest helstøbt, om det så er, fordi det nu om dage er en mindre, forholdsvis over-

skuelig helhed, de mange gode forarbejder, eller blot dette, at det er tidsmæssigt delt mellem blot fire forfattere.

Niels Knud Andersen lægger for med en knap skildring af det kun lidet kendte middelalderfakultet, medens tiden efter reformationen er bedre belyst. I høj grad opstillet efter professorbiografier kan fremstillingen minde om Rørdams klassiske værk, hvorfor netop ajourføringen med allernyeste forskning er så væsentlig. F.eks. betones det, at det 1537 restituerede universitet bestemt ikke (trods Bugenhagens indsats) blev en blot og bar kopi af Wittenbergs. Og ved sin på engang gammellutherske og moderat melantonske holdning fik fakultetet gang på gang til opgave at være mægler i de utallige tyske lærestridigheder.

Stor vægt lægges på Christian III's person, således hans forkærlighed for indkaldte udlændinge. Men såvel Palladius som ikke mindst den internationalt berømte Niels Hemmingsen (hvis kommentarer Oxford-teologen Pussey anvendte endnu for 150 år siden) træder markant frem. Og da kommunetet oprettedes 1569 (under fakultetets bestyrelse), ses dettes statutter faktisk at foregribe den kendte forordning af 1629 om universitetsstudier som betingelse for præsteembede.

Med Resens ansættelse 1593 indledes ortodoksien, hvor Jens Glebe Møller tager fat. Det skal med det samme siges, at hvor velgørende det end turde være at se en specialist forsøge at sætte »åndelige hovedstrømninger« ind i en samfundsmæssig ramme, vil næppe alle historikere kunne acceptere samtlige hans ideer, i hvert fald ikke i den ofte noget overfladiske form, de optræder i. Naturligvis lader det sig forsvare at se såvel 1536 som 1660 som en ny statsorden, som fakultetet får til opgave at legitimere. Men privatiserende be-

mærkninger à la »i et videre perspektiv kan man måske tolke jesuiternes fremstød – som et symptom på, at der har været kredse især indenfor adelen, som godt kunne tænke sig« en katolsk restitution, turde – ikke mindst på baggrund af mange unge adelsmænds vitterlige hældning imod filipismen, for ikke at sige calvinismen, være lige så besynderlige som forfatterens tyrkeretro på et blomstrende middelalderligt »socialvæsen« under den gamle kirkes ledelse. Og vel er det rigtigt, at Brochmand skabte en »dæmonologi«; men det er nok så væsentligt, at teologiske overvejelser spillede utrolig ringe rolle for datidig retspraksis!

At det også den gang kunne være en god forretning at udgive lærebøger, er sikkert korrekt; men hvorfor skal et vellykket pædagogisk forfatterskab eo ipso mistænkeliggøre sin forfatter? På forskningens nuværende stade kan man ej heller tillade sig at hævde, at ortodoksiens bodsfromhed ikke nåede ud i videre kredse, og når de mange forsøg på at skærpe kirketugten ses som statsmagtens forsøg på »at disciplinisere befolkningen«, må man dog erindre det tomrum, som den middelalderlige gejstlige jurisdiktions bortfald havde skabt. Ligeså vidner kirkens modstand mod kommercekollegiets toleranceforslag 1671 om en betydelig selvstændighed og dermed ulyst til blot at være enevældens altid loyale tjener. Men når forfatteren holder sig til sit fag, får man gerne god og kyndig besked; mange ikke altid letgennemskuelige sammenhænge påpeges, f.eks. at det stedse mere fundamentalistiske bibelsyn fører til øget interesse for østerlandske sprog og dermed til oprettelsen af en speciel lærestol, ganske som de under pietismens fremrykning talrige kampe imod »seperatister« bevirker voksende interesse for kirkehistorie.

Med fundatsen af 1732 tager dr.

Banning fat med tredelingen pietisme, oplysning og rationalisme. Morsomt er det vedrørende reglerne for prøveprædikenen at erfare, at forhåndseksaminationen på udkastet skal sikre, at prædikenen er forfattet af eksaminanden selv. Trods en synkende anseelse i offentlighedens øjne var fakultetet fortsat bebyrdet med officielle hverv, således bibeloversættelse, censur og skole-reformer. Nu kommer vi omsider dagligdagen på nærmere hold, herunder kløften mellem professorernes lærdom og studenternes efter eksamensresultaterne at dømme såre jævne niveau, og forfatteren antager, at de yderst beskedne karakterer, et flertal af studenterne stræbte efter, snarest vidner om en fattigdom, der simpelthen forbød studier ud over det absolutte minimum.

Den anvendte tredeling medfører dog ikke få gentagelser, og da indbyrdes henvisninger er få, kan det være vanskeligt at tage tråden op fra et tidligere afsnit. Med fundatsen af 1788 oprettedes omsider en femte lærestol, det nuværende karaktersystem indføres sammen med en »censorordning«, og ved skriftlig eksamen bevares anonymiteten med et nummersystem.

I oplysningstiden kom specielt den klassiske teologi i miskredit, specielt dogmatikken; polemik afløses af apologetik, og en professor, der som Hornemann »overlevede« sin tid, kunne i 1825 med nye strømninger endog blive beskyldt for manglende rettroenhed.

En række af de nye professorer først i 19. århundrede kendetegnes især ved historiske interesser. Nu forsvinder ikke blot de mange statslige opgaver; fakultetets tilbageholdenhed fremtræder tydeligt ved manglende lyst til offentlig indgriben, f.eks. over for Horrebows »Jesus og fornuften«, hvor det blev den unge stud.jur. Ørsted, der tog handsken op. Og med hensyn til

Grundtvigs berygtede dimisprædikenen fremhæves, at som (ikke-publiceret) eksamensarbejde havde fakultetet givet den udmærkelse!

Med reformen af de højere skoler 1805 ændredes studenterbstanden vist både socialt og ikke mindst kundskabsmæssigt. Karakterniveauet steg, muligvis fordi man i stor udtrækning anvendte manuduktion, ligesom eksamens-karaktererne blev afgørende for, om man kunne opnå et ordentligt embede.

Leif Grane tager sig af perioden fra 1830 op til nutiden, og vel er der talrige forarbejder (for den nyeste tids vedkommende takkes specielt P.G. Lindhardt); men det er en helstøbt, velskrevne fremstilling af på en gang dansk teologi og fakultet. Der lægges et skel ved 1925, og den første periode karakteriseres ved, at dette oprindeligt ledende fakultet ved århundredets slutning var ved at indtage en »paria-rolle« i den lærde verden, og først et stykke ind i det nye århundrede genvandt det sin egen som omgivelsernes agtelse.

Da 19. århundredes »dannelsesteologi« ikke mindst kendetegnes ved, at de brede folkelige hovedstrømninger ikke repræsenteredes i fakultetet, må følgelig både Grundtvig og Kierkegaard omtales, om end mest for at vise det liberale fakultets stedse snævrere basis. Og i sidste del af århundredet var det følgelig hverken i stand til at tilfredsstille vækkelsernes børn eller yde en indsats imod Brandesianismen.

Med det betydelige studentertal havde de fem professorer en voldsom undervisnings- og eksamensbyrde; men hvis en udvidelse af lærerstaben kunne tænkes at give f.eks. en nok så velkvalificeret grundtvigianer chancer, hævdede fakultetet konsekvent, at man sagtens kunne overkomme arbejdet. Da karaktererne var afgørende for studenternes fremtidsudsigter, finder vi ligefrem et studentørnske om at gø-

re eksamen sværere (f.eks. ved at gøre Hegels filosofi obligatorisk!).

Takket være forelæsningsystemet spillede salg af noter stor rolle ved siden af manuduktion, hvilken dog også betød, at studenterne her kunne møde »alternative« retninger, f.eks. grundtvigianere. Men klager over »embedsmandsfabrikken« var ikke ualmindelige, og vittigt sammenlignes den hegeliske bølges »hovmodige eftersnakkeri« (»mandarinsproget«) med nutidige paralleller.

Fakultetets tragedie lå vist ikke mindst i bestræbelserne for en åben videnskabelighed over for de stedse mere aggressive vækkelser, og udviklingen førte med sig, at H.N. Clausens »liberalisme« overhalede i den grad, at den til sidst følte konservativ. For at undgå P.C. Kierkegaard gjorde man 1854 J.A. Bornemann til professor; men som total fiasko søgte denne 15 år efter sin afsked. Og på baggrund af »fundamentalismens« sejrsgang blandt »de troende« sidst i århundredet er det bemærkelsesværdigt, hvor åben Scharling 50 år tidligere havde stået over for »historisk kritik«.

Kun kirkehistorien repræsenterede en fornyelse, der skabte en vis kontakt til grundtvigske kredse, som i høj grad stod bag det 1848 dannede Selskab for dansk Kirkehistorie. Vel måtte Helveg nøjes med den filosofiske doktorgrad, men 1869 blev Hammerich som den første (og meget længe eneste) grundtvigianer professor, netop i kirkehistorie.

Sidste del af århundredet står specielt i Peder Madsens tegn; dennes ansættelse var et typisk stykke fakultetspolitik, og hans såvel kirke- som fakultetspolitiske virke har – i forbindelse med hans beskedne videnskabelige indsats – altid sat ham i et mildest talt tvetydigt skær. Men i og for sig opfyldte han fuldt ud de forventninger, der lå

bag hans ansættelse, fortsat at sikre videnskabens frihed over for de kirkelige retninger, og på baggrund af den stedse mere udtalte »retningskritik« (foruden talrige studenterklager) kan man ligefrem ane, at det ikke mindst var via hans »mæglerrolle«, at man i Danmark undgik et »menighedsfakultet«. 1871 måtte man dog give køb, og for at undgå den truende eksamenkommission skabtes det endnu for dansk universitetsliv så karakteristiske censorsystem.

Den faglige fornyelse kom omsider i gammel testamente med navne som Buhl og Jacobsen, der (ligesom Oskar Andersen i kirkehistorie) indførte laboratorieøvelser, og medens disputatser længe havde været sjældne (kun undtagelsesvis var datidens professorer selv doktorer), ses nu et stigende antal, fortrinsvis kirkehistoriske afhandlinger. På baggrund af en nyere tids debat om kvindelige præster kan man kun forbløffes over, at fakultetet 1919 besvarede en ministeriel forespørgsel med ikke at finde teologiske grunde imod kvinders ordination! Og da fakultetet ej heller fandt, at medlemskab af folkekirken kunne være et krav for det være sig lærere eller studenter, udtrykte betegnende nok netop den liberale Jacobsen betænkeligheder, idet han frygtede for, at derved også katolikker kunne blive medlemmer af fakultetet.

Den seneste generations historie står i høj grad i gæld til Lindhardts omfattende studier; adskillige ansættelses- og disputatssager kan selvfølgelig ikke forbigås, bl.a. fordi de ofte har (eller får) et teologisk stridsspørgsmål som baggrund. Nok så interessant er selvfølgelig det specifikt universitetshistoriske, hvor det hævdes, at styrelsesloven i realiteten har forringet det traditionelle universitetsselvstyre, markant illustreret ved den ministerielle inddragelse af de i »Institut for dansk Kirkehistorie« bundne legatmidler, som det

tog en halv snes år med kammeradvokatens bistand at få frigjort.

Og som fakultetet ved århundredskiftet havde grund til at frygte, at dets manglende anerkendelse i almenvidenskabelige kredse kunne medføre dets afskaffelse, betød efterkrigstiden en voksende respekt, virkningsfuldt illustreret derved, at under de vanskelige besættelsesår valgte såvel København som Århus teologer til at varetage rektoratet.

Sluttelig skal det helstøbte bind roses for sine illustrationer, der ud over obligate professorportrætter bringer såvel blæksprutte- som Otto C.-tegninger m.m.

Det skal med det samme siges, at bindet om det lægevidenskabelige fakultet rejser en række problemer, herunder ikke mindst, at når det næppe mere opdelt filosofiske fakultet har fået stillet hele fire bind til sin rådighed, forekommer i hvert fald det ene af disse to valg af omfang at måtte være mindre vel begrundet.

Efter en første og mindre halvdel om fakultetets generelle historie, er anden og største del af bindet opdelt imellem de nu godt 40 specialer under faget, fra anatomi til medicinens historie; thi denne disciplin har bevirket talrige gode forarbejder (hvoraf i korthed kan anføres navne som Carøe, Mansa, Norrie, Gotfredsen og Møller Christensen). Men denne kraftige opdeling er unægtelig problematisk; dels har adskillige fagområder selv en ærværdig historie, og specielt har visse forfattere (vist gerne indehaver af pågældende lærestol) større talent for at skrive end andre, ja alt i alt virker det, som netop ældre discipliner har større sans for deres faggrens historiske dimension, mens i hvert fald visse nymodens specialer på det nærmeste meddeler en halvanden sides »ajourført årsberetning«.

Det er naturligvis fagets historiker Møller-Christensen, der bistået af Albert Gjedde tager sig af perioden frem til den store reform ca. 1840. Vel er det ikke de store nyheder, der bringes; men hensigten turde da også snarest være den at samle eksisterende viden i en form, der henvender sig til ikke-historikere, hvorfor fremstillingen lejlighedsvis bliver bredt forklarende. Det længe beskedne antal medicinske professorer (i ældre tid normalt blot to) ses til dels forklaret ved, at som de filosofisk-filologiske fag under det filosofiske fakultet primært havde til opgave at meddele vordende teologer elementærundervisning, opfattedes tilsvarende matematik og især fysik som »propædeutiske« fag for medicinen.

Det er i traditionel forstand i høj grad fagets historie skildret i en ramme af professorbiografier; men ikke sjældent tager de almen-universitetsmæssige forhold magten fra forfatterne, f.eks. skulle man forvente, at de 1791 indførte prisopgaver m.v. hørte hjemme i de (endnu ikke udkomne) almene indledningsbind.

Efter Bartholinernes storhedstid i 17. århundrede indtrådte også for dette fakultets vedkommende en nedgangstid i 18. århundrede, så meget alvorligere, som barber-kirurgerne opnåede stigende anseelse. Men konfererer man dette afsnit med specialafsnittet anatomi, vil man finde ikke få gentagelser.

Rationalismens tidsalder skabte dog nye lærestole, således 1753 i fysik og kemi (1806 over- eller måske tilbageført til det filosofiske fakultet), 1761 i obstetrik (tilknyttet fødselsstiftelsen), og da Frederiks Hospital 1757 åbnedes for studenterne, kunne omsider en klinisk undervisning supplere den traditionelle teoretiske.

Også her betød den nye fundats af 1788 meget, ikke mindst undervis-

ningsmæssigt, idet embedseksaminer indførtes, krav om lærebogssystem, censorer m.m. Morsomt nok fulgtes den nye embedseksamen af et stigende antal doktorgrader, vel et tegn på, at antallet af medicinske kandidater var kraftigt voksende, og 1819 oprettedes en række lektorater i farmakologi, retsmedicin, anatomi og fysiologi.

Med sammenlægningen af den medicinske og kirurgiske uddannelse (1838) tager Brøchner-Mortensen fat med et særdeles interessant stykke institutionshistorie. Da »videnskaben« primært skal søges under de enkelte særdiscipliner, er fremstillingen centreret om undervisnings- og studieforhold, der på mange måder skildrer almengyldige problemer. Uhyre velmenende søgte man således at mindske eksamensbyrden ved at udskille propædeutiske fag og hjælpediscipliner til en førstedel, således at anden del kunne koncentreret om de centrale fag, hvorefter studenterkritik kunne sætte ind imod et system, der således udskilte mindre egnede på netop de mindst vedkommende fag. Og det vil utvivlsomt komme bag på mange læsere, at fakultetet allerede 1953 indførte et (rådgivende) studienævn.

Kvindens adgang vakte bestemt ikke begejstring hos fakultetet; men man endte dog med at tilslutte sig den akademiske lærerforsamlings flertal. Senere blev det som bekendt adgangsbe-grænsning, som allerede diskuteredes i 1930'erne; og det virker ret typisk for den nutidige universitetsverden, at en »adgangsregulering« først trådte i kraft 1974-76, umiddelbart efter at man fra 1969 havde »liberaliseret« tilgangen ved i visse tilfælde at fravige kravet om studentereksamen.

Med den stigende vægt på den kliniske undervisning finder Rigshospitalet med rette sin plads her; men i tidens løb måtte også en række kommunale

som ikke mindst specialhospitalet ind- drages i undervisningen, og de for det- te fakultet specielle kliniske professo- rater opstod. Idet forfatteren givetvis selv har været dybt engageret i en ræk- ke af disse studiemæssige og admini- strative reformer, er der tale om en kyndig skildring, omend »fakultetet« som sådan derved træder tilbage og kun lejlighedsvis kommer til orde, så- ledes da Ole Bang og Saxtorph i 1870'erne forgæves modsatte sig »speci- aliteter, der på utilbørlig måde søgte at trænge frem som særegne videnska- ber«. Fagopdelingen lod sig dog ikke standse, institut på institut opstod, hvilket kulminerede med udflytningen til fælleden, hvor man i allernyeste tid er ved at samle mest muligt i det Pa- numinstitut, der toges i brug netop i jubilæumsåret. Men af afslutningsbe- mærkningerne under særartiklen om intern medicin aner man, at specialise- ringsdebatten bestemt ikke er af- sluttet.

Derpå følger som nævnt de enkelte specialer, af hvilke flere har en ærvær- dig historie, hvilket dog ofte medfører overlapninger og gentagelser. Man aner, at professorer nødtigt redigerer professorer; megen plads kunne have været sparet, hvis en udbredt »gøren status« havde været erstattet med ge- nerel henvisning til universitetets års- beretning, hvor dagens situation (f.eks. bemanningen) hører hjemme. Mærkeligt er det under retsmedicin at finde interessante oplysninger om far- makologi, som faktisk *ikke* bringes i dettes afsnit, hvilket efter en henvis- ning til Gammeltofts skildring af far- makologi-undervisningens historie (1938) alene behandler faget efter 1900.

I øvrigt turde såvel retsmedicin som f.eks. social medicin som videnskabs- grene være betydeligt ældre end opret- telsen af lærestole og institutter; men

det er selvfølgelig ikke så meget videnskabens som institutionernes historie, der her skal skildres. Alligevel kan det kun vække undren, at et så vigtigt afsnit i fakultetets historie som O. Bangs »storhedstid« (»excellencen i det grå hus«) skal søges under intern medicin, så meget mere beklageligt, som henvisninger fra afsnit til afsnit ganske savnes, hvorfor man alene har personregisteret til hjælp (og her er de to Howitz'er uhjælpeligt blandet sammen).

Troels Dahlerup

Danmarks arkitektur. Red.: Hakon Lund. (Gyldendal). – Lisbet Balslev Jørgensen: *Enfamiliehuset.* (1979). 211 s. – Jørgen Sestoft: *Arbejdets bygninger.* (1979). 199 s. – Sys Hartmann og Villads Villadsen: *Byens huse – byens plan* (1979). 206 s. – Peter Brogaard, Hakon Lund og Hans Edvard Nørregård-Nielsen: *Landbrugets huse.* (1980). 200 s. – Lisbet Balslev Jørgensen, Hakon Lund og Hans Edvard Nørregård-Nielsen: *Magtens bolig.* (1980). 200 s. – Hugo Johansen og Claus M. Smidt: *Kirkens huse.* (1981). 228 s.

Den nye arkitekturhistorie »Danmarks arkitektur« adskiller sig på flere punkter fra tidligere fremstillinger med samme emnefelt. Især er der grund til at nævne den ombrydning af stoffet, der har fundet sted, således at bestemte bygningskategorier følges op i deres udviklingshistorie i en tematisk disponering i seks bind. Dernæst er der også nyorientering gennem en mere horisontal anskuelsesmåde ved udvælgelsen af det behandlede byggeri. Som værkets redaktør Hakon Lund anfører det i forordet til de enkelte bind, »får herregårdene ikke lov til at brede sig utilbørligt«. Det er en frugtbar bredde

i interessen, der markeres hermed, og denne afhierarkisering af, hvad der er værdigt til optagelse i en arkitekturhistorie, har afgørende sat præg på værket som helhed. Det er en decideret force, at meget byggeri, der ikke er 'arkitektur' i strikt forstand, er blevet så kvalificeret behandlet, som det er tilfældet her.

Det er oplagt, at disse to nye synsvinkler har rejst en række komplicerede spørgsmål, hvad angår afgrænsning og disponering. Ikke alle af disse problemer er blevet løst lige tilfredsstillende, hvilket bl.a. den problematiske udskillelse af kirkebyggeriet, herregårdene o.a. fra temaet »magtens bolig« vidner om. Endvidere kunne byggeriets byplanhistoriske sammenhæng have haft en højere prioritet. Netop p.g.a. de snit, som lægges ind i stoffet, kunne byggeriets byhistoriske dimensioner i større udstrækning have været tilgodeset gennem en knudepunkts-fremstilling, der i historiske eksemplifikationer anskuede bygningskategorierne i et tværgående perspektiv, satte dem i forhold til udviklingsmønstre inden for bystrukturerne og dermed angav deres sociale og kulturhistoriske rum. Hermed være ikke sagt, at denne tilgangsvinkel ud fra urbaniseringsforholdene er fraværende i værket; men den mangler som den akse, hvorom hovedlinierne kunne have været trukket op. Særlig iøjnefaldende er det ved den ufyldstgørende gennemgang, der bliver efterkrigstiden til del. Anskuet under ét er det en ret summarisk behandling, som værket giver af denne periode. Her mærkes flere steder et mere pligtbetonet ønske om afrunding op til i dag mere end engagement i det nutidige stof og i forlængelse heraf usikkerheden på, hvilken position, der skal tales ud fra.

Er det forhold som disse, der har spillet ind, når Lisbet Balslev Jørgen-